

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Fylke: Telemark

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Mo

Emne: Bryne.

Bygdelag: Skafva

Oppskr. av: Olav Grimdalen

Gard: Skinnedal

(adresse): Kollheim

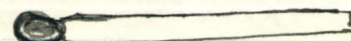
G.nr. 59 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Her er etter eiige røynsle.*

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Ein del av oppskrifta er etter Steinav Kollheims, fødd 1879.

SVAR

1) Det vanlege ord for bryne er bröni (eit). Hein er eit særskilt fint bryne nytta til rakkrivar (barberknivar), sokker o.l. Nike (eit) heitte eit stort bryne, ca 30 cm langt, som var nytta til å bryne tynslolja med. Det hadde ei hull i enden til å halde i

2) Naturstein var alltid nytta for. No brukast kunststein og. Her i bygdi var det for kala om Eishor-bröni (frå Eidsborg i Lærdal); dei var nytta til finare bryning; og so var det Gausku-bröni frå Gauselva, (noare små gardar som ligg i heidi og er øyde no). Desse siste sleps bryni var i vandra og nytta til grovare bryning t.d. av tynslolja (nise). Bryne som kom frå Eidsborg var det nisse handelskarar som selde. Innbyggds kunde det og vera folk som selde bryne frå andre stader (Gauselvbryne t.l.)

3) Alle grovare reidkepar vert fyrst
slipa på slipeslein og so brynte.
Rakknivar, treskjararknivar, solder o.s.
vert oftast berre brynte.

4) Gamle folk seggar at det vert mykje
tynsle. Ljå Ljåane vert hörde i
smidje og sidan kaldbanka dei
egg i han. Det gjorde dei heime
på gardane; kvar gard hadde ei
smidje, i høre derimot var ikkje
kvar marns arbeid. Det var mykje
grunde smedur som gjorde det. Både Ljå og
sigd vert tynsle. Tynsle Ljå er
blåttan (meir jamn) enn slipeslein
og vert og tynnare. Ljåane vert brynte
for slatten, og når ein slo på heidane
eller i utmarki, bar ein dei med
seg i eit Ljåskein

Eller tynning; vert det bruka
nike (storbryne) på Ljåen. Det kvasse
kantane på brynt vert til slutt so
svarta at det vert rømt.

5) Teiv liten finkorna stein vert
slipa til finare reidkepar t. d. hovefemmer
o. l.

Når slatte Ljåen lag langt i frå garden,
kor ein gjerne ein liten slipeslein med seg.
Den varlege, større slipesleinen stod alltid
heime ned høvet, høvet under eller innved
lån.

6) Ljåen vert til varleg bruka ei sylet
(sylet) for ein skipar han på mykt.

Men på skrapelått (Finngras o.l.) og der som er steinsut, lyt inn ofte slipe midt i øyket. Ein tek gjerne fleire myslipa ljå med seg so ein slepp utheftel med sliping under arbeidet, seelig er det langt frå hus eller slipestein. I greidit seg utan slipestein (når ein ikkje nyttar tynneljå) var nok ikkje tale om.

8) Til ljåen brukar ein vanleg ljåbryne. Mykje vanleg var det å ha eit blautare og eit hardare. Trestikke (med fin sand på) vart og nytta til finbryning. Den måtte helst vera av eik, men opp og or var og brukande.

Björkenåtor med fin sand på vart nytta til i klesse sokser, raktenivar o.l. på. Sanden var helst brynesand og sand av bryningi.

Trebrynet måtte vera fast og hardt. Ein har det med seg i bellet. Det vart jamt kalla brynestikka. Bruka seelig på myslått.

8) Ljåen vert bekket or svevet når ein slipar både or langsvet og stultorvet (På Romerike, Ullensaker, søg nedskrivaren at dei slipa ljåen med han rabi orvet; det var kragg-orv). Sigden derimot vert offast sitfande i orvet når ein slipar. Ein held alltid eggj mot seg når ein slipar.

9) Når ein bryner stult-ljåen set ein orvet mellom beini kom ein slengjer i kross - og underida (den som snur mot mark) so ljåen komr upp. På mistlingssida skal brynet fylgje mistlingi, eller drag inn eggj or ljåen.

Langoraet fester ein i marki ved sida
av seg, men gjær smir på same måten.

10) Skäppen ein her krynneti, heiter
skäpp (utt.: skappe, ein). Han er helst
laga av tre (utthola kasse). I seinare
tider er òg nytta blekk-skäppar o. l.
Skäppen kan vera meir eller mindre
kometferdig gjord. Han var ofte
gjöra eller mala, so han ikkje skulde
sprekke.

11) Hornskäpp kjemmer ein ikkje her.

12) Skäppen fester ein på seg med
ein krok. Han heng i bellet eller bukke-
lina på sida, helst vel bak. ☺

I skäppen vert gjæverde òg borte.
Sume nytta skaff på krynnet òg hadde dei
gjæverde i den eine enden av skaffet òg
krynnet i andre.

13) Ein må alltid ha skäppevatn.
Turrkryning er lite verd. Krynstikka
bruka ein fin sand (sadd) på.

14) Landmjölet som kjem eller kryningi
kallar ein krynemjöl (krönemjöl) eller
krynevadd (krönasadd)

15) òg 16) Krynnet her.

17) Gauskukryni varst mykje sette på
ende i ei gamal maurtuse som ein sette
fyr på. Dei varst lette av det.

Likens varst dei stukkne ned i myr,
der dei kunde stå i årvis, for å bli blautere.

18, 19 òg 20. Krynnet.